

## Javaslatok a Kárpát-medencei hajtásos növények magyar nevezéktanához

### II.

CSATHÓ ANDRÁS ISTVÁN<sup>1</sup> – BALOGH LAJOS<sup>2</sup> – BAGI ISTVÁN<sup>3</sup>

<sup>1</sup>SZIE Növénytani és Ökofiziológiai Intézet, 2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.

<sup>2</sup>Savaria Múzeum, Természettudományi Tár, 9701 Szombathely, Kisfaludy Sándor u. 9.

<sup>3</sup>SZTE Növénybiológiai Tanszék, 6726 Szeged, Közép fasor 52.

E-mail: csatho@novenynev.hu

*Dr. Priszter Szaniszló (1917–2011) emlékének*

### Bevezetés

A magyar növénynevezéktan ápolása napjainkban is igen fontos feladat. A szakterületet – különösen egy ilyen, számos új rendszertani eredményt felsorakoztató időszakban – nem szabad elhanyagolni. Hiszen ha el szeretnénk kerülni, hogy a szaknyelvben használatos magyar növénynevek elavulttá váljanak, akkor a nevezéktannak a jelentős rendszertani változásokkal is lépést kell tartania.

A 2008-ban Gödöllőn megrendezett Aktuális Flóra- és Vegetációkutatás a Kárpát-medencében VIII. konferencián (Csathó és Balogh 2008), majd az előző, 2009-es VI. Kárpát-medencei Biológiai Szimpóziumon (Csathó et al. 2009) mutattunk be egy-egy posztert a magyar növénynéjavaslatok témájában. A sorozatot szeretnénk most folytatni. A jelen tanulmány válogatást közöl az újabb nevezéktani javaslatokból.

### Nevezéktani javaslatok

Nevezéktani javaslataink egy része az adott faj szakirodalomban szereplő társnevei közül kívánja a növény tulajdonságaira nézve találóbb, hangtanilag, esztétikailag megfelelőbb, rövidebb vagy más szerkezeti, helyesírási stb. okok miatt inkább használható névváltozatokat előtérbe helyezni. Több kérdésben azonban új növénynevek megalkotásában láttuk a megoldási lehetőséget. minden esetben igyekeztünk fokozott figyelemmel lenni a szaknyelvi hagyományokra is. Nem ritkán az adott faj időközben megváltozott rendszertani besorolása (pl. nemzetiségek felbontása, átértelmezése) igényelhet nevezéktani változtatásokat (lásd pl. kosborfélék).

A jelen írásban bemutatott névjavadatok újak, korábbi hasonló témájú tanulmányainkban nem szerepelnek.

Néhány fontosabbnak tartott javaslatot foglal össze az 1. táblázat. Az első oszlopban a fajok tudományos neve, majd a következőben az általunk javasolt magyar név szerepel. Ezt követően az egyéb, a mai szakirodalomban többé-kevésbé rendszeresen előforduló névváltozatokat tüntettük fel. A táblázat következő oszlopában a javasolt magyar név forrása szerepel. A hivatkozások – természetesen – nem törekedhetnek teljességre. Az itt szereplő források az adott névváltozatot nemcsak társnévként említik meg, hanem első helyen hozzák (a néhány kivétnél ezt jelezzük). Végül minden javaslatnál egy rövid indoklás is olvasható. A táblázatban a növények sorrendje alapvetően Simon (2002) munkáját követi.

A 2008-ban útjára indított [www.novenynev.hu](http://www.novenynev.hu) honlap azóta folyamatosan hozzáférhető a Világhálón. Az oldal – pl. újabb névjavadatokkal való – frissítését a közeljövőben tervezzük.

A témával kapcsolatos minden véleményt, javaslatot ezentúl is szívesen fogadunk!

## Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk kifejezni köszönetünket a következő személyeknek, akik javaslatokkal, véleményekkel, ötletekkel vagy biztatással sokat segítették eddigi munkánkat: Babai Dániel, Csathó András János, Csathó Kálmánné, Dusik Tibor, Hegedűs Zoltán, Lengyel Attila, Melecske Zsuzsanna, Molnár Csaba, Molnár V. Attila, Molnár Zsolt, Pifkó Dániel, Riezing Norbert, Schmidt Dávid, Sramkó Gábor, Szalma László, Szilágyi László, Tóth István Zsolt, Ujházy Noémi, Varga Anna, Vidéki Róbert és Virók Viktor.

## Irodalom

- Bagi, I. 2008. Zárvatermő növények adattára. Juhász Nyomda, Szeged, 277 pp.
- Csapody, I. 2010. Flora parva Tatrensis. Kis tátrai flóra. Nyugat-magyarországi Egyetem Növénytani és Természetvédelmi Intézet, Sopron, 53 pp.
- Csathó, A. I., Balogh, L. 2008. Néhány magyar növénynév-javaslat (A 200 éves Magyar Fűvész Könyv emlékére). *Kitaibelia* 13 (1): 154.
- Csathó, A. I., Balogh, L., Bagi, I. 2009. Javaslatok a Kárpát-medencei hajtásos növények magyar nevezéktanához. In: VI. Kárpát-medencei Biológiai Szimpozium. 2009. november 12-13. Előadáskötet. Magyar Biológiai Társaság, Budapest, pp.: 209–222.
- Hosszú, F. (szerk.) 1988. Új Magyar Tájszótár. Második kötet. E–J. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1175 pp.
- Hosszú, F. (szerk.) 2002. Új Magyar Tájszótár. Negyedik kötet. N–S. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1008 pp.
- Jávorka, S., Csapody, V. 1975. *Iconographia florae partis austro-orientalis Europae Centralis. Közép-Európa délkeleti részének flórája képekben*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 73+XL+576 pp.
- Király, G. (szerk.) 2009. Új magyar füvészkönyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok. Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvafő, 616 pp.
- Pázmány, D. 1983. Növényhatározó. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár-Napoca, 296 pp.
- Priszter, Sz. 1998. Növényneveink. A magyar és a tudományos növénynevek szótára. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 547 pp.
- Rápóti, J., Romváry, V. 1977. Gyógyító növények. Ötödik, átdolgozott és bővített kiadás. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 511 pp.
- Simon, T. 2002. A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok, virágos növények. 5. kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 976 pp.
- Soó, R., Máthé, I. 1938. A Tiszántúl flórája. Magyar Flóraművek 2. Debrecen, 192 pp.

I. táblázat. A névjavaslatok összefoglaló táblázata.

Tudományos név	Javasolt magyar név	Egyéb magyar név	A javasolt magyar név forrása	Indoklás
<i>Ranunculus calthifolius</i>	ligeti salátaboglárka	„gölyahírlevelű salátaboglárka” helyett		A tükörfordított névváltozat túlságosan hosszú. (syn.: <i>Ranunculus ficaria</i> subsp. <i>calthifolius</i> )
<i>Ranunculus strigulosus</i>	mocsári boglárka	„merevszőrű boglárka”, „széleslevelű boglárka” és „Steven-boglárka” helyett		Egyszerűbb, használhatóbb név.
<i>Thalictrum simplex</i> subsp. <i>galloides</i>	galajborkóró	„galajszertű borkoró” és „galajképű virágán” helyett		Egyszerűbb, rövidebb névalak.
<i>Potentilla palustris</i>	tőzegpimpó	„tőzegpimpó” mellett	Király 2009	A növény mai rendszertani besorolását inkább kifejező név.
<i>Potentilla erecta</i>	vérontó pímpó	„vérontófű” mellett, „vérontófű pimpó” helyett	társnévként: Priszter 1998	A növény mai rendszertani besorolását inkább kifejező név.
<i>Rosa subcollina</i>	mezsgyerőzsa			A név a fajcsoport egyik jellegzetes előhelyére utal (vö. még: „gyepürözsa”). (A taxon korábban magyar név nélküli szerepelt.)
<i>Corollastrum procumbens</i>	rekettyezanót	„sziklai zanót” helyett mellett, „(elfekvő) sziklai-zanót” helyett		A faj külön nemzetisége való átsorolását is kifejező, találó név.
<i>Trifolium lupinaster</i>	csillagfürthere	„csillagfürtszerű (lö)here” helyett		Egyszerűbb, rövidebb alak.
<i>Trifolium lappaceum</i>	bojtörjáhere			A növény gömbzsérű fejeckvirágzata a bojtörján feszekvirágzatára emlékezeti. (A faj korábban magyar név nélküli szerepelt.)
<i>Trifolium stellatum</i>	csillaghhere			A javasolt név a növény jellegzetes, csillagszerű csészéjére utal. (A faj korábban magyar név nélküli szerepelt.)
<i>Gallium elongatum</i>	nyúlánk galaj	„megnyúlt galaj” helyett		A magyar nevezéktani szokásoknak inkább megfelelő alak.
<i>Gallium × pomeranicum</i>	vajszinű galaj			A taxon korábban magyar név nélküli szerepelt.
<i>Malva sylvestris</i>	nagy mályva	„erdei mályva” mellett/helyett	Soo – Mátthé 1938	Az általánosan használt, tükröfordított „erdei mályva” név a növény jellemző élőhelyét helytelenül határozza meg, ezért felreveteztő.
<i>Oxalis corniculata</i>	vörös madársóska	„szürke madársóska” helyett		A faj felismérést inkább segítő, találóbb név.
<i>Oxalis stricta</i>	egyenes	„sárga” jelző több gyakori rokon fajra is vonatkozhatna. Az Molnár Csaba – szóbeli		A „sárga” jelző több gyakori rokon fajra is vonatkozhatna. Az

	madársoska	madársoska” és „felálló madársoska” helyett	közlése után	„egyenes” kifejezés a magyar növétynévadási nagyománynak inkább megfelel.
<i>Geranium pratense</i>	réti gólyaorr	„mezei gólyaorr” mellett/helyett	Csapody 2010	A növény élnélyére (üde hegyi kaszálórétek) pontosabban utaló név.
<i>Gratiola officinalis</i>	cískorka	„csikorgófű” mellett, „orvosi csikorgófű” helyett	társnévként: Pirszter 1998	Rövidebb, egyedibb hangzású névváltozat.
<i>Veronica anagalloides</i>	iszapveronika	„iszaplakó veronika” helyett/mellett		Rövidebb, kevésbé körülményes név.
<i>Veronica anagallis-aquatica</i>	póléveronika	„pólé veronika” helyett	Simon 2002, társnévként: Priszter 1998	A „pólé” fönév, ezért a növétnynév, mint összetett szó, egybeírándó.
<i>Veronica caenata</i>	mocsári veronika	„üstökös veronika” helyett/mellett, „vízi veronika” helyett		Találóbb név.
<i>Veronica vindobonensis</i>	ligeti veronika	„bécsi veronika” helyett		A tükröfordított „bécsi” jelző a magyar növényneveknél kevésbé megszokott.
<i>Veronica jacquinii</i>	sallangos veronika	„Jacquin- veronika”, „szabdaltlevelű veronika” helyett		Egyszerűbb névalak.
<i>Veronica hederifolia</i> s. l.	borostyánlevelű veronika	„repkénylevelű veronika” helyett	Simon 2002	A megszokott magyar nevet a gyűjtőfajra érdemes alkalmazni, mivel a hazai adatok nagy része is a tagában vett taxonra vonatkozik.
<i>Veronica hederifolia</i> s. str.	repkényveronika	„borostyánlevelű veronika” helyett/mellett		Így a szíkebben vett (kis)faj a gyűjtőfajtól a magyar nevénben is elkülönül. (syn.: <i>Veronica hederifolia</i> subsp. <i>hederifolia</i> )
<i>Veronica trilobata</i>	karejós veronika	„háromkaréjú veronika” helyett/mellett, „háromhasábú veronika” helyett		Egyszerűbb név. (syn.: <i>Veronica hederifolia</i> subsp. <i>trilobata</i> )
<i>Veronica sublobata</i>	sövénnyveronika	„hosszúkocsányú veronika” helyett, „sövén- veronika” (kötőjellel) helyett	„sövénny-veronika” Király 2009	Jobb hangzású, egyszerűbb név. (A kötőjeles írásmód nem indokolt.) (syn.: <i>Veronica hederifolia</i> subsp. <i>lucorum</i> )
<i>Veronica polita</i>	apró veronika	„fényes veronika” helyett/mellett,	Soó – Máté 1938	A tükröfordított „fényes veronika” név nem találó, sőt, a növényt pl. a vele gyakran együtt előforduló, nála határozottabban „fényesebb”

				perza veronikával ( <i>V. persica</i> ) összevetve még felrevezető is lehet.
<i>Orobanche cernua</i>	sziki szádor	„városi veronika” helyett „bökölő vajvirág” helyett		Találóbb név.
<i>Orobanche alba</i> subsp. <i>major</i>	zsályafojtó szádor			A taxon magyar név nélküli szerepel a szakirodalomban.
<i>Plantago uliginosa</i>	iszaputű	„sokmagyú útitű” helyett		Egyszerűbb név. A növény leggyakrabban magyar név nélküli szerepel. (syn.: <i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i> )
<i>Rorippa austriaca</i>	réti kányafű	„osztrák kányafű” mellett/helyett		A növény egyik jellemző előnélytípusára utaló (moesári és sziki rétek), találóbb név.
<i>Rorippa sylvestris</i>	útszéli kányafű	„erdei kányafű” helyett		Nem erdei faj.
<i>Viola mandshurica</i>	mandzsu ibolya			Debrezen környékén újonnan megtalált jövevényfaj. (Korábban magyar név nélküli szerepelt.)
<i>Tamarix</i>	vasvessző	„tamariška” helyett/mellett	Szilágyi László 2010 – szóbeli közlés	Jó hangzású, találó, népi eredetű név, a magyarított változatnál előnyösebb.
<i>Filago vulgaris</i>	parlagi penészvirág	„német penészvirág” helyett/mellett		A korábban használt tudományos név ( <i>F. germanica</i> ) tükröfordításán alapuló változatnál találóbb alak.
<i>Filago minima</i>	vékony penészvirág	„hegyi penészvirág” helyett		Találóbb név.
<i>Arctium lappa</i>	nagy bojtörján	„közönséges bojtörján” mellett	Sóó – Máté 1938, Pázmány 1983, társnévként: Rápoti – Ronyváry 1977, Prisztér 1998	Rövidebb, használhatóbb név. A „nagy” faji jelző a népi növénynévadástól sem idegen.
<i>Lactuca muralis</i>	erdei saláta	„kakicsvirág” mellett, „kakicsvirág” mellett/helyett, „közönséges kakicsvirág” és „köfali kakicsvirág” helyett		Amennyiben a faj rendszertani átsorolása általános elfogadásra kerül, azt a magyar nevezéktannak is érdemes tükröznie. (syn.: <i>Mycelis muralis</i> )
<i>Sonchus arvensis</i> subsp. <i>uliginosus</i>	réti csorbóka			A taxon magyar név nélküli szerepel a szakirodalomban.
<i>Stellaria graminea</i>	réti csillaghúr	„pázsitos csillaghúr” mellett/helyett	Király 2009	A növény jellemző előhelyére utaló (mezofil rétek), találóbb név.
<i>Cerastium brachypetalum</i>	ugari madárhúr	„kisszirmú madárhúr”	Király 2009	A tükröfordított névnél jobb hangsújú és találóbb névváltozat.

<i>Ceratium semidecandrum</i>	homoki madárhúr	helyett/mellett „békamadárhúr” helyett	Király 2009, társnévként: Priszter 1998, Bagi 2008	A „béka” előtag szintre kivétel nélkül csak vízi, vízparti növényeknél fordul elő, így ennél az elősorban honoki szárazgyepkre jellemző fajjal az kevésbé szerecsés.
<i>Sagina mohafü</i>	mohafü	„zöldhúr” mellett	Csathó Kálmánné – szóbeli közlés	Találó, népi eredeti növénynév. Így pl.: <i>S. procumbens</i> heverő mohafü („heverő zöldhúr” helyet), <i>S. subulata</i> szalkás mohafü („szalkás zöldhúr” helyet).
<i>Cycloloma triplifolia</i>	fövenylaboda	„labodalevelű szárnyaslibatop” helyett	Jávorka – Csapody 1975, Pázmány 1983	Egyszerűbb, használhatóbb név.
<i>Cortusa matthioli</i>	nyakpercífi	„nyakperc” helyett		A „nyakperc” alak tulásosan is általános értelmű.
<i>Rumex obtusifolius</i> subsp. <i>sylvestris</i>	ligeti lóróm			Az alfaj többnyire magyar név nélküll szerepelt.
<i>Rumex obtusifolius</i> subsp. <i>transiens</i>	parlagi lóróm			Az alfaj magyar név nélkül szerepelt.
<i>Fallopia sectio Fallopia</i>	folyóka	„keserűfű” helyett		A családnak, különösképpen pedig az egykor tájabban értelmezett, mára felbontott keserűfű ( <i>Polygonum</i> ) nemzetiségi tagjainak magyar (és tudományos) nevezetként igen bonyolult. Mi a népi eredeti „folyóka” név felelevenítésével tennének kísérletet az előállt helyzet orvosásara. A „folyóka(fű)” név eredetileg az apró szulák ( <i>Comarophulus arvensis</i> ) mellett más „folyó” növényfajokra is vonatkozott (HOSSZÚ 1988).
<i>Fallopia dumetorum</i>	sövényfolyóka	„sövénykeserűfű” mellett, „sövénpohánka” helyett		Lásd előbb.
<i>Fallopia convolvulus</i>	szulákfolyóka	„szuláckeserűfű” mellett, „szulákpohánka” helyett		Lásd előbb.
<i>Urtica urens</i>	apró csalán	„kis csalán” mellett/helyett	Priszter 1998, Bagi 2008, Király 2009	Jobb hangzási alak.
<i>Salix rosmarinifolia</i>	serevényfűz	„cinegefűz” mellett	társnévként: Priszter 1998, Simon 2002, Király 2009	A „serevény” régi népi kifejezés, „sűri, tükés bozót”, „fiatal, sűri erdő” jelentéssel, illetve a jelen fűzfajra használt népi név (HOSSZÚ 2002). Vö. még: „serevényseprű”: „serevényseprű” (HOSSZÚ 2002).
<i>Neotinea sömöröskosbor</i>				Az újabban elkiáltónak nemzetiséget érdemes kilőni magyar névelilletni. Az egyedibb volta miatt talán a „sömöröskosbor” az előnyösebb alak.
<i>Neotinea tridentata</i>	tarka sömöröskosbor	„tarka kosbor” helyett, „tarka petryeskosbor”		Lásd előbb.

		helyett/mellett		
<i>Neotinea ustulata</i>	pettyes sömöröskosbor	„sömörös pettyeskosbor” helyett, „sömörös kosbor” helyett/mellett		Lásd előbb.
<i>Neotinea ustulata</i> subsp. <i>ustulata</i>	tavaszi sömöröskosbor		A taxon korábban magyar név nélkül szerepelt.	
<i>Neotinea ustulata</i> subsp. <i>aestivalis</i>	nyári sömöröskosbor		A taxon korábban magyar név nélkül szerepelt.	
<i>Neotinea × dietrichiana</i>	korcs sömöröskosbor		A taxon korábban magyar név nélkül szerepelt. ( <i>Neotinea tridentata</i> × <i>ustulata</i> )	
<i>Anacamptis</i>	agárkosbor	tárgabban vett „kosbor” helyett, „vitézvirág”, „sisakoskosbor” és „csuklyáskosbor” helyett	Az új rendszertani felosztással előállt tárgabban értelmezett <i>Anacamptis</i> nemzettség magyar megnevezésére több próbálkozás is született az elmúlt években. Mi az „agárkosbor” fajnév nemzetiségnév körül való használatara teszünk most javaslatot. Mellette szól, hogy egy rövid, használható, ráadásul hagyományos alak, amelynél a szükséges egybeírás sem zavaró.	
<i>Anacamptis palustris</i> subsp. <i>palustris</i>	mocsári agárkosbor	„mocsári kosbor” mellett, „mocsári sisakoskosbor” és „mocsári csuklyáskosbor” helyett	Lásd előbb.	
<i>Anacamptis palustris</i> subsp. <i>elegans</i>	pompás agárkosbor	„pompás kosbor” mellett, „pompás sisakoskosbor” és „pompás csuklyáskosbor” helyett	Lásd előbb.	
<i>Anacamptis pyramidalis</i>	nemes agárkosbor	„vitézvirág” mellett, „tormyos sisakoskosbor” és „tormyos vitézvirág” helyett	Lásd előbb.	
<i>Anacamptis morio</i>	törpe agárkosbor	„agárkosbor” mellett, „ágár sisakoskosbor” és „ágarcuklyás- kosbor” helyett	Lásd előbb.	
<i>Anacamptis coriophora</i>	poloskaszagú agárkosbor	„poloskaszagi kosbor” mellett,	Lásd előbb.	

		„poloskaszagú sisakoskosbor” és „poloskaszagú csuklyáskosbor” helyett		Lásd előbb. ( <i>Anacamptis coryphora × palustris</i> subsp. <i>palustris</i> )
<i>Anacamptis × timbalii</i>	Timbal-agárkosbor	„Timbal-kosbor” mellett		Lásd előbb. A taxon korábban magyar név nélkül szerepelt ( <i>Anacamptis coryphora × pyramidalis</i> )
<i>Anacamptis × ticinensis</i>	Korcs agárkosbor	„bókoló rozsnok”	Soo – Máthé 1938	Találóbb név.
<i>Bromus commutatus</i>	réti rozsnok	„bókoló rozsnok” mellett/helyett		A fajra leggyakrabban alkalmazott „kékű perje” név a „késpetje” ( <i>Molinia</i> ) nemzettsgnévelhez való hasonlóság miatt nem szerencsés, a „sziki perje” elnevezés pedig a faj esetében felrevezető.
<i>Poa humilis</i>	hamvas perje	„kékű perje” és „sziki perje” helyett	Molnár Zsolt – szóbeli közlés	Találó népi név. A „kígyófark” megnevezés a hasonló – ráadásul szintén szikesen is előforduló növényt jelöli – „kígyófű” ( <i>Triglochin</i> ) névvel való keverhetőség miatt sem túl szerencsés.
<i>Pholiurus pannonicus</i>	tőrfű	„(magyar) kígyófark” mellett/helyett		A növény jellegzetességére inkább utaló, találóbb név.
<i>Phleum phleoides</i>	karéjos komácsin	„sima komácsin” mellett/helyett	„karélyos lóperje”: Soó – Máthé 1938	A <i>Crypsis</i> (bajuszpázsit) és <i>Heleochoea</i> (bajuszfű) nemzetiségek összevonásával előállt tágabban vett nemzetiségre a rövidebb, egyszerűbb magyar nevet érdemes alkalmazni.
<i>Crypsis aculeata</i>	bajuszfü	„búbos bajuszpázsit” helyett	„búbos bajuszpázsit”: Bagi 2008, társnevüként: Priszter 1998	A növény mai rendszertani besorolásának megfelelő név.
<i>Chrysopogon gryllus</i>	sikártű	„búbos bajuszpázsit” mellett/helyett, „hegyes bajuszpázsit” helyett	társnevüként: Priszter 1998, Bagi 2008, „éles sikártű”: Király 2009	Mind a „sikártű”, minden az „élesmosófű” megtartandó népi gyökérű név, azonban a kettő közül a hangfestő „sikártű” a rövidebb és használhatóbb alak.